

Fotografė atidavė skolą moterims

Neseniai pasirodžiusi tryliktoji fotografės Onos Pajedaitės knyga "Kuriančios moterys", autorės teigimu, panaikino savo nelygybę - šiekart leidinyje - vien moterų portretai.

MINDAUGAS KLUSAS

Per tris pastaruosius dešimtmečius O.Pajedaitė surengė daugiau kaip penkiasdešimt parodų Lietuvoje, Paradyžiuje, Maskvoje ir lietuvių "salose" JAV. Dauguma jų buvo skirtos kūrėjams vyrams - nuo Kristijono Donelaičio iki Justino Marcinkevičiaus. O moterų menininkų veiklą ir atminimą išprasmino vos kelios: "Ieva Simonaitytė" (1980), "Beatričė Grincevičiūtė" (1981) ir "Mūsų moterys" (2000). Po šios parodos fotografė siekė panaikinti tokią nelygybę, atiduoti skolą lietuvių moterims kūrėjoms ir išleisti jų portretų knygą. Tuomet praeiti net vienuolika metų, kol "Kuriančios moterys" išvydo dienos šviesą.

Su literatais

Fotografijų knyga, kiek primenanči ankstesnių O.Pajedaitės leidinių "Ji buvo Simonaitytė" ir "Mano Marcinkevičius" išvaizdą, suskirstyta pagal joje jamžintų moterų kūrybos batus. Iš pradžių pateikiama literatūros darbuotojų fotoportretai. Ir nenuostabu, juk O.Pajedaitė pati baigė lituanistikos studijas, ilgai dirbo lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja, nuolat bičiuliavosi su literatais. Kaip pati prisipažino LZ, rašytojai ją mėgė ir vertinė. Štai, palyginti neseniai, minint leidyklos "Vaga" sukaktį, jamžinti įvykio buvo kviečiamas ne kas kitas, o ji. Rašytojai ir vėliau, O.Pajedaitė jau baigus aktyvią kūrybinę veiklą, kviesdavo Onutę fotografioti jų vaku vestuvių, šeimos švenčių.

Knyga parengta subtiliai, lakoniškai. "Kuriančias moteris" lydi trumputis pačios autorės tekstas. Šalia portretų išrašytos tik gimimo ar pabaigą žyminčios datos, nuotraukos sukūrimo metai. Vartydamas albumą negali atsiginti išpūdžio, kad fotografijas jau esi kažkur matęs: gal kituose leidiunuose, gal mokyklos vadovėliuose...

Gausiausiam "Literatūros" skyriuje išsvyse chrestomatinį I.Simonaitytės portretą, kai rašytoja skaito iš lapelio, žvelgdama pro dvejus akinius. Čia jamžintos didžiausios O.Pajedaitės bičiulės rašytoja Vanda Juknaitė ir literatūrologė Vanda Zaborskaitė, kūrybos kelią anuomet ką tik pradėjusi prozininkė Jurga Ivanauskaitė, literatūrologė Viktorija Daujotytė, "dygaus gyvenimo" Janina Degutytė, ra-

Rūta Staliliūnaitė (1938-2011), aktorė, ryškių, nepamirštamu vaidmenų kūrėja, skaitovė.

Dalia Tamulevičiūtė (1940-2006), režisierė, pedagogė, profesorė.

O.Pajedaitei prireikė dešimtmečio "Kuriančioms moterims" išleisti.

Virginija Kochanskytė (1952), teatro ir kino aktorė, kamerinių poezijos spektaklių režisierė ir atlikėja. Onos Pajedaitės nuotraukos

Sigutė Stonytė (1955), operos deivė, solinio dainavimo dėstytoja profesorė.

Šytoje Bitė Vilimaitė ir daug kitų literatūros darbininkų, bičių nešėjų. Liūnė Sutėmė ir Violetė Kelertienė fotografė jamžino lankydamosi JAV, o Birutę Pūkelevičiūtę - per jos viešnagę tėvynėje.

Tiek jū daug

"Teatro" skyrellyje susitinkame su režisierė Dalia Tamulevičiūtė, latvišką kavą pilstančia Kazimiera Kymantaite. Ekspresija pasižymi aktorių Dalios Jan-

kauskaitės ir Lilijos Žadeikytės portretai. O aktorė ir poezijos skaitovė Virginija Kochanskytė fotoakimirkoje, režis, jamžinta statanti poezijos rūmą.

Dar vieną skyrių autorė atidavė muzikėms. Idomu čia pamatyti profesorę Veroniką Vitaitę ir ką tik keliaj į aukštumas pradėjusi jos auklėtinę pianistę Guodą Gedvilaitę (1994-ieji). Vienu knygos atvartu dalijasi pianistės Šviesė Cepliauskaitė ir Margarita Dvarionaitė. Lietuvos muzikų rėmimo fondo direk-

Akvilės Zavišaitės portretu (1991).

"Mokslo, kultūros ir politikos" puslapiuose mus pasitiks Liucijos Bašauskaitės, Marijos Gimbutienės, Ugėnės Karvelis, Jadvygos Damušienės ir Nijolės Sadūnaitės, Beatričės Vasaris, Irenos Veisaitės besiypsantys veidai.

Dabar fotografė teigė maštanti apie panašią knygą, skirtą Lietuvos kūrėjams vyrams. Tačiau iškyla atrankos klausimas. "Tiek jū daug, tiek jū daug", - atsiduso menininkė.

Penkios ligos

O.Pajedaitė LŽ teigė niekada nekūrusi režisūrinės fotografijos. Dalyvaujama menininkų susitikimuose su žiūrovais, vakaruose, jis stengdavosi pagauti kuo natūralesnį kadrą, atskleisti portretuojamą žmogaus charakterį, būdą, mostą. Šiam né nepaštibint fotoaparato ir už jo stovinčio žmogaus.

Fotografuoti O.Pajedaitė pradėjo mokytojaudama Vilniaus lengvosios pramonės technikume. Per 27 metus drauge su auklėtiniais ji apkeliavo visą Lietuvą, jamžino žymiausią kultūros veikėjų sodybas, teviškes, paminklus. Kelerius metus net vadovavo mokyklai, tačiau turėjo pasitraukti iš pareigų, kai paaškėjo, kad ji kilusi iš tremtinų ir politinio kalnio šeimos. "Tada pamaniau sau: lituanistų dėstytojų užtenka ir be manės, o fotografuojančių lituanistų nėra", - juoksi O.Pajedaitė. Fotografė paskojo, kad paskutiniaisiais pedagoginio darbo metais ją buvo užklupusios penkios ligos. Reikėjo dėti tašką ir palikti mokyklą. Taip padariusi nuo 1975 metų ji žengė aktyvios fotografės keliu.

Iš pradžių fotografavus I.Simonaitytė, vėliau Juozą Baltušį. Visi negalavimai išnyko, ratas išisuko.

Sudėliota į aplankus

Kūrybos kelias baigėsi 1991 metais. "Tuo metu man buvo lūžusi koja ir Sausio 13-osios išvykius teko stebėti per savo buto langą. Supratau, kad turiu padėti fotokamerą į šalį", - paskojo O.Pajedaitė. Visus svarbiausius savo kūrinius jis sukūrė būdama

Dabar fotografė teigė maštanti apie panašią knygą, skirtą Lietuvos kūrėjams vyrams. Tačiau kyla atrankos klausimas - jū tiek daug.

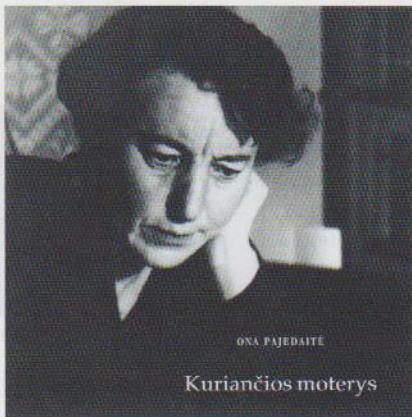
torę Liucija Stulgienė kalba į mikrofoną, o Nijolė Ambrazaitytė dainuoja. Iš natū. Idomu pamatyti, kaip 1985 metais atrodė jos kolegė Sigutė Stonytė ir kaip 1989-aisiais - Sigutė Trimakaitė.

O.Pajedaitė jamžino ir Lietuvos dailės šviesuoles. Knigos puslapiuose lankosi Ingrida Korsakaitė ir Irena Geniušienė, Dalia Matulaitė ir Jūratė Stauskaitė. Fotografė sukurė greičiausiai vieną paskutinių jų Australijoje mirusios dailininkės

pensinio amžiaus - per dvidešimt metų. Menininkės namuose sukauptas didžiulis kūrybos archyvas. Tvarkos ir pedantiškumo kūrėjai galėtų pavydėti daugelis. Visa kūrybos pilnatis jos suregistruota, surašyta į sąvadus, sudėliota į aplankus. Negatyvų juostelės sukarpytos po penkis kadrus ir aprengtos specialiais drabuželiais. "Mano archyvas atiteks Lietuvos dailės muziejui", - sakė fotografė O.Pajedaitė.

Jadviga Damušienė (1915-2010), pedagogė, vaidinimų autorė, "Dainavos" stovyklos (JAV) įkūrėja Nijolė Sadūnaitė (1938), vienuolė, disidentė, Helsinkio grupės narė, knygų apie KGB metodus ir tikinčiųjų teises autorė.

moterys! Koks sudėtingas buvo jų dvasinis pasaulis! Kokia turtinga jų jausmų paletė! Kokia meile ar vylingumu spindi jų akys! Kokia skurdi būtų buvusi visuomenė be jų!

Ir kaip norejosi, kad tai garsiai fotoalbumo sutikime būtų pasakę vyrai, kuriuos taip pat gausiai fotografavo Onutė! Deja... Tik vienas, Anykščių Antano Vienuolio memorialinio muziejaus direktorius Antanas Verickas, Vienuolio namų vardu nusilenkė fotomenininkai. O ji, dėkodama visiems susirinkusiems, priminė po kelerių metų švęsianti savo devyniasdešimtmetį ir pakvietė visus šiose suaktuvėse dalyvauti.

Jonas Mačiulis

tolimų ekskursijų išpūdžius), autorė, tarytum apie tai net negalvodama, stebėtinai įžvalgai atskleidė savo dvasinio pasaulio brendimą. Verti knygos (tiksliau – dienoraščio) puslapį po puslapio ir jauti, kaip keičiasi autorė – iš nepatyrusios mokytojos tampa pedagoge, asmenybe, pasirengusia reikšmingiems darbams ir pasiryžusia juos atlkti. Pagrindiniu darbo įrankiu tampa fotoaparatas. Pradeda nuo levos Simonaitytės, didelės rašytojos ir sudėtingos asmenybės. Pavyksta, užsimezga draugystė. Onutė parašo didelio dėmesio sulaukusių nuotraukų ir atsiminimų knygą „Ji buvo Simonaitytė“ (1988). Ir vieno, ir kito vakaro prelegentai pažymėjo, kad Onutė perėmė kai kuriuos charakterio bruožus iš didžiosios rašytojos, o gal jos veikiama išpuoselėjo tai, kas slypėjo pačios prigimtyje: užsispyrimą bei atkaklumą siekiant tikslo, pasitikėjimą savimi bei savo talentu. „Jei aš parašiau, vadinasi, taip ir bus buvę“, – sakydavusi rašytoja. „Jei aš nufotografavau, taip ir bus atrodės (atrodžiaus)...“, – galėtų pasakyti O. Pajedaitė. Ir tikrai, anot profesorės V. Daujotytės, šiandien mūsų sąmonėje daugelis rašytojų, aktorių, dailininkų, kultūros ir visuomenės veikėjų yra užfikuoti tokie, kokius juos matė O. Pajedaitė. Žodžiu, mes i juos žiūrime pro fotografės fotoobjektyvo akį.

Fotoalbume „Kuriančios moterys“ yra 120 nuotraukų. Tai lietuvių literatūros, teatro, muzikos, dailės vertybų kūrėjos, mokslo, kultūros bei politikos veikėjos. Be abejø, šios išvardytos veiklos sritys neišsemia savokos „kuriančios moterys“ turinio. Argi ne kuriančios yra rankdarbių meistrės, išmanios kulinarės, sodybų ir darželių puoseletojos? Žinoma, O. Pajedaitė tai puikiai supranta. Ir yra ne vieną šimtą jų jamžinus. Betgi visų nei parodos parodysi, nei juo labiau i vieną albumą sudėsi.

Albumo „Kuriančios moterys“ reikšmė yra įvairialypė, ji buvo įvardyta knygos sutikime. Ir meninė, ir biografinė. Bet man maga pasakyti: istorinė – vaizdingas mūsų epochos atspindys. Praeis dešimtmiečiai, šimtmiečiai. Suradę albumą archyvuose, bibliotekose, antikvariatuose, žmonės atvers ir aiktelės: kokios nuostabiai gražios, išpūdingos buvo

Vilnius

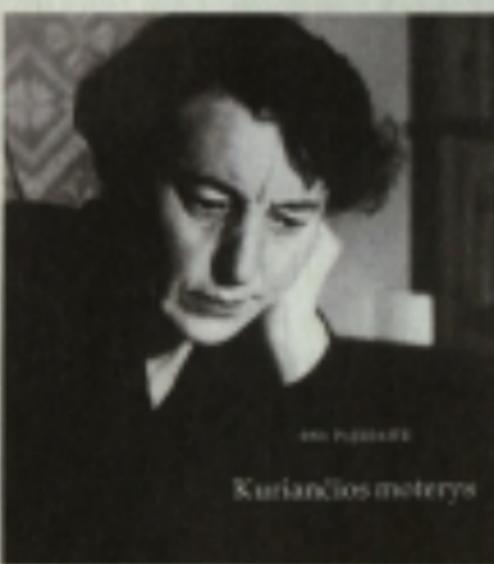
Onos Pajedaitės fotoalbumo „Kuriančios moterys“ sutiktuvės. Lapkričio 16 d. vakarą Vilniaus mokytojų namų svetainė buvo pilna. Tarp kitų sėdėjo ir nemažai pristatomo fotoalbumo herojų. Puošnios, orios ir žaismingos, jos žvelgė į kabančius ant svetainės sienų fotoportretus, tarp jų ir į savo. Matė besižypsantią, susimąsciusią, panirusias į savo sielos ir minčių gelmę moteris, kurias kažkurią jų gyvenimo akimirką jautria širdimi ir taiklia akimi užfiksavo Onutę Pajedaitę, o dabar dar savo švelnia ranga priglaudė knygoje.

Apie fotomeninkę, jos knygą, glostydamos, glaudamas pastarąjį prie krūtinės, kalbėjo vakarui vadovavusi žinoma kraštotyrininkė Irena Seluikaite, literatūrologė Viktorija Daujotytė, rašytoja Vanda Juknaitė, aktorė Gražina Urbanaitė ir kitos. Dainavo Sigutė Trimakaitė.

Literatūros mokytoja, fotomenininkė, eseistė, prozininkė, poetė... Si kūrybinga ir kurianti moteris nuojo ilgą ir sudėtingą gyvenimo kelią, kurio nemažą atkarpa atspindėjo knygoje „Viskā lengvai!: dienoraščiai su prierais“ (2009). Šios knygos pristatyme dar dalyvavo Justinas Marcinkevičius ir Vanda Zaborskaitė. Išidėmétina knyga. Kiekvienas skaitantysis joje atras tai, kas jam svarbiausia, Vienaij ją skaitys artimiau autorę pažinojusieji, kitaip – i knygą žvelgiantys kaip į literatūros faktą bei laiko liudijimą. Man, skaitant šią knygą, įdomiausia buvo sekti autorės asmenybės brendimą. Fiksuodama savo dienoraščiuose kasdienybės realijas (studijų metus, darbo mokykloje valandas, bendravimo su mokiniais ir kitais žmonėmis akimirkas, išvykų į gamtą ir

Talentas pamatyti kuriančią moterį

Pajedaitė, Ona. Kuriančios moterys : 1976-1996. – Vilnius : Petro ofsetas, 2011. – 160 p.

I sunykusiai
gimtinę Galvydžių
kaime netoli Svėdasų
fotomenininkė Ona
Pajedaitė (g. 1925
m.) dabar dažniausiai
iš Vilniaus tik minti-
mis gržta. Tačiau
kaskart pasidžiaugti
anykštėnams, ką gero
nuveikusi, garbioji ir
energingoji kūrėja, so-
lidžią metų naštą tie-
siog ignoruojanti, nie-
kuomet nepamiršta.

Ir šikart, rugpjūčiu išpusėjus, ji tiesiog pro
pravažiuojančio autobuso duris kyštelėjo naują savo
fotografių albumą „Kuriančios moterys“ su autografu. Vėl
nustebindama tuo tik jai įprastu lengvumu, padedančiu
gyventi, kurti, nuoširdžiai džiaugtis ir kitus džiuginti savo
kūrybos vaisiais.

Albume – per 140 asmenybių portretų. „Tai man pats
brangiausias fotoalbumas...“ – tarsi prataria jo autorė,
viršelyje anonsuodama šį sumanymą. „Moterys! Veiklios,
darbličios, kūrybingos – kiek daug jos gali. Kaip pratur-
tina, pagražina, papuošia mūsų gyvenimą. Jaučiu pareigą
apie jas priminti visuomenei. Pusė jų – buvo mano arti-
mos bičiulės, padėjusios patarimais, pamokymais... Kita
pusė – pažįstamos iš pagarbaus atstumo...“ – šios albumo
autorės mintys tarsi atsako į visus klausimus, galinčius
kilti, užmetus akį į naujają jos knygą.

Moteris, kurių vardai liudija XX a. pabaigos Lietuvos
istoriją. Visos jos buvo nufotografuotos 1976-1996 metais
– tą dvidešimtmetį, kai vienos jau žvelgė į savo gimtinę
Lietuvą patirties raukšlių gaubiamomis akimis, gė kitos dar
tik tryško jaunatviškou entuziazmu ir daug žadančiomis
viltimis.

Moteris darbe, laisvalaikiu, pozuojančios ar nė
nenutuokiančios, kad jas nukrypo O. Pajedaitės fotoob-
jektyvas.

Kone pusšimtis jų daugeliui pažįstamos iš prozos,
poezijos, literatūros kritikos kūrinių. Dar kelios dešimtys
aktorių, muziku, mokslo ir politikos atstovių, keliolika
daillininkų. Ir, žinoma, viena fotomenininkė, neatsiejama
nuo šios kuriančių moterų plejados, – autoportrete šio al-
bumo viršelyje.

Pareiga priminti visuomenei apie moteris kūrėjas at-
likta su kaupu – moterys ne tik prisimintos, itaigiu portretu
dėka jos tampa artimos, pažįstamos, na, tiesiog savos.

O dar tas viliūkiškasis laikas – prisipažinkim, juk taip
smalsu žvelgti į nuotraukas, sustabdžiusias gerai žinomas
moters gyvenimo akimirką prieš 20-30 metų, ir lyginti ją
su šlandiena, svarstyti, kokie bruožai lydi asmenybę visa
gyvenimą, kokie prarandami ar naujai išryškėja.

-tk

111